

JÜRGEN WILKE

EL DESENVOLUPAMENT DE LA PREMSA DIÀRIA A ALEMANYA AL SEGLE XVII

Parlar de la premsa diària a Alemanya al segle XVII significa tractar el primer segle de la premsa periòdica, ja que a final del segle XVI la informació impresa s'havia desenvolupat prou com per començar a aparèixer a intervals fixos. D'una banda, això és el punt final d'un procés que havia tingut tota una sèrie d'antecedents i passos preparatoris: fulls volants de diverses formes, butlletins i pamflets, i també els anomenats <nous periòdics (*Neue Zeitungen*). Aquests -tot i que en mesures diferents- ja tenien característiques pròpies de la premsa moderna: el fet de ser públics (accés general), l'actualitat (principi de novetat) i l'orientació temàtica a l'interès d'un públic ampli (universalitat).

El que encara els faltava era la regularitat de publicació, la continuïtat a intervals determinats, o sigui la periodicitat. Que això no era una característica secundària, sinó un aspecte decisiu per a la premsa moderna, que així va poder assolir una institucionalització social duradora, encara es veu més clarament en la terminologia catalana, on es parla de "periodisme", que no pas en l'alemanya. En aquest sentit, el pas a la periodicitat no és només el punt final, sinó el punt de partida d'un procés d'integració de la premsa periòdica en la vida social.

Aquesta regularitat, però, havia cristal·litzat en diversos passos. Des dels anys vuitanta del segle XVI hi havia impresos publicats amb un interval de mig any que resumien notícies dels mesos precedents (les anomenades *Relationes semestrales*). Però amb aquests intervals encara llargs, es tractava més aviat de cròniques, d'historiografia, que no pas de reportatges periòdics. L'any 1597 neix el periòdic més antic en llengua alemanya, que es publicava un cop al mes (*Annus Christi*, també anomenat *Rorschacher*

Monatsschrift, perquè s'editava a la ciutat suïssa de Rorschach, al llac de Constança). Només pocs anys més tard es va passar a editar periòdics un cop per setmana, o sigui amb un ritme que permetia un periodisme continu i més o menys actual. Els dos exemples més antics conservats es remunten a l'any 1609, i es publicaven a Wolfenbüttel (*Aviso*) i a Straßburg (*Relation*), que aleshores encara no pertanyia a França.

Per tant, aquí no és l'apassionament patriòtic, sinó la constatació de fets històrics que em fan dir que els primers periòdics van aparèixer a Alemanya, i que el desenvolupament de la premsa diària moderna en va partir. I també és un fet històric que la premsa del segle XVII no es va desplegar enlloc més d'una manera tan multifacètica, rica i diversificada com a Alemanya, o dit d'una altra manera: als territoris germanoparlants. En la història de la premsa, Alemanya anava al davant, i els altres països seguien, uns ràpidament, però d'altres només a una distància de dècades.

Els periòdics més antics de fora d'Alemanya que s'han pogut documentar van aparèixer als Països Baixos el 1618, als Països Baixos Espanyols (Bèlgica) el 1620, a Anglaterra el 1621, a Suïssa el 1622, a França el 1631, a Espanya (com es va saber fa poc) el 1641, a Itàlia el 1643, a Polònia el 1661, en llengua danessa el 1672, a Rússia el 1703 i a Amèrica, a les colònies britàniques, l'any 1705.

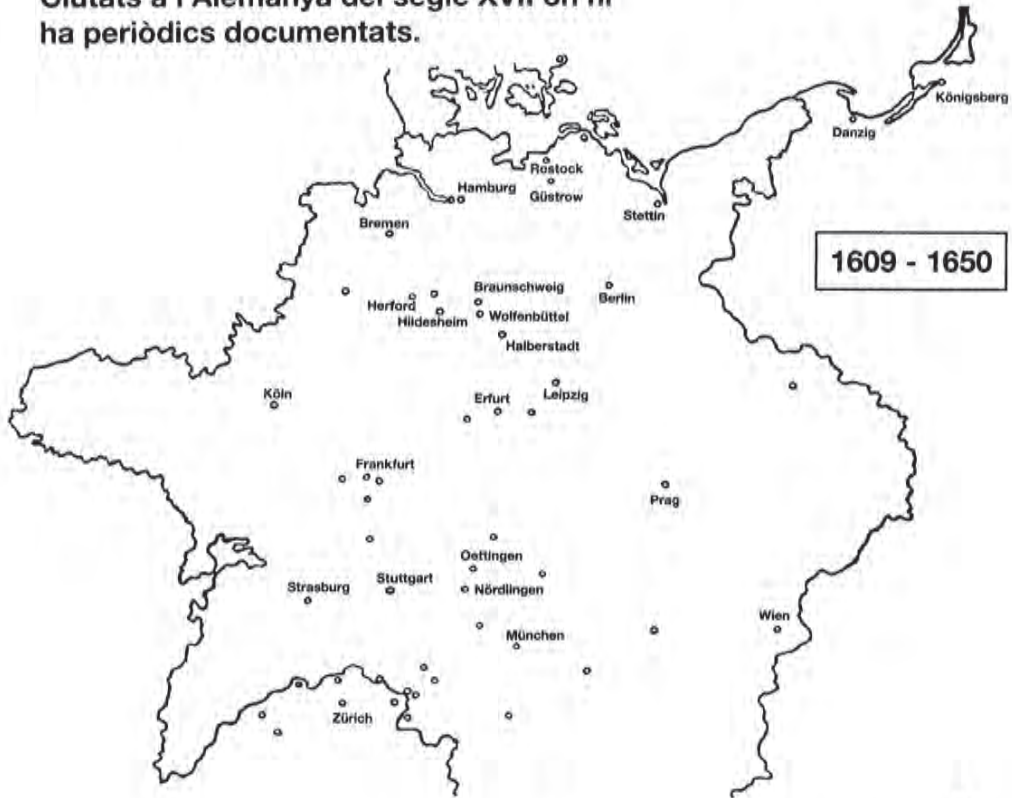
La premsa diària, però, a Alemanya no només es va anticipar en el temps, sinó que també es va fomentar més ràpidament que enlloc més. La quantitat de periòdics polítics apareguts al segle XVII fins i tot superava la suma dels periòdics contemporanis en tots els altres països europeus. Realment es pot parlar d'una autèntica florida de la premsa a l'Alemanya d'aquesta època. A continuació ho justificaré amb l'exposició de les causes que hi van portar.

Com a motius principals del desenvolupament i la varietat de la premsa periòdica a Alemanya, podem citar:

1. La tècnica d'impremta descoberta, o si més no acabada per Johannes Gutenberg a mitjan segle XV. Tot i que molt aviat també es van establir impremtes a d'altres països europeus, això sembla haver condicionat un avantatge durador.

2. A Alemanya dominaven un territorialisme i un particularisme forts. Què significava això al segle XVII? Encara que hi havia el Sacre Imperi Romano-Germànic amb un emperador com a sobirà resident a Viena, aquest Imperi alemany, però, en certa manera només era una federació d'una pluralitat d'unitats polític-estatals, de ducats i principats, de comtats i ciutats lliures. L'imperi alemany consistia en més de tres-cents d'aquests territoris, d'extensions molt diverses. Aquí parlem d'un particularisme alemany que es trobava en contraposició a un centralisme polític, com el que caracteritzava, p.e., França. Per molt que aquest particularisme tingués desavantatges polítics i econòmics, des d'un punt de vista cultural era un gran avantatge. Això també val per a la premsa, ja que va condicionar que al segle XVII sorgissin tants periòdics a Alemanya. En tot cas, cada territori s'esforçava per tenir els seus propis periòdics. Avui encara, com abans, la premsa alemanya es caracteritza per una forta diversitat local. Però el particularisme, a més, tenia un pes en un altre sentit. El sorgiment i l'extensió d'impressos a Alemanya -com també als altres països- tenia com a conseqüència l'aparició

Ciutats a l'Alemanya del segle XVII on hi ha periòdics documentats.

de mitjans de control institucional, sobretot la censura.

L'emperador de Viena decretava les prescripcions corresponents. Però els sobirans dels territoris particulars no sempre imposaven aquestes prescripcions, en permetien l'incompliment o si més no desviaments, i fins i tot introduïen determinacions jurídiques pròpies, i encara més si, contràriament a l'emperador catòlic, eren d'un credo protestant. Per aquesta raó, a Alemanya el particularisme va suavitzar el control central sobre tota cosa impresa, i aquí i allà va donar més joc. Això, evidentment, no vol dir pas que els sobirans territorials volguessin renunciar al control de la premsa periòdica.

3. La situació geogràfica, és a dir, el fet que Alemanya és al mig d'Europa, va ser una altra condició important per al desenvolupament de la premsa. Amb la tècnica d'impressió no n'hi havia prou perquè pogués néixer un periòdic; també calien notícies. I el subministrament de notícies només va ser possible per l'establiment de línies de correus regulars. Aquest va ser el cas des de finals del segle XV pels correus establerts pels Thurn i Taxis, encarregats per l'emperador Habsburg. La primera línia relacionava Austria amb les seves possessions als Països Baixos. Aquests enllaços de correus van ser ampliat als segles XVI i XVII, tot afegint-hi les línies de correus dels sobirans dels territoris més grans. Per a la premsa alemanya, va ser un gran avantatge comptar amb l'encreuament d'importants vies de trànsit, és a dir, les que anaven del nord al sud o de l'est a l'oest. Allà on es creuaven les línies de correus, es produïa una quantitat considerable de cartes amb novetats. El ritme (setmanal) del trànsit de correus també va ser decisiu per a la freqüència de publicació dels periòdics. (1)

4. La divisió confessional com a conseqüència de la Reforma, és a dir, el fet que a Alemanya l'Església protestant es va separar de la catòlica, sembla ser una altra raó per a la varietat de la premsa diària. Encara que gairebé ja feia un segle que s'havia produït la Reforma quan apareixen les primeres publicacions periòdiques, la Reforma ja havia proporcionat la matèria per als antecedents de la premsa periòdica al segle XVI, és a dir per a fulls voltants i pamflets. I el desplegament de la premsa periòdica al segle XVII es va efectuar a l'entorn de divergències i conflictes polític-militars (sobretot de la Guerra dels Trenta Anys), que tenien els seus motius essencials en la divisió confessional i la situació de poder condicionada per això. El fet que aquesta divisió a Alemanya es relacionés amb el territorialisme estatal, primer va tenir com a conseqüència que la religió dels súbdits havia de ser la del sobirà "cuius regio, eius religio", cosa que també va tenir efectes a la publicística.

Havent esmentat primer els motius essencials que afavorien i impulsaven el desenvolupament ràpid i variat de la premsa diària a l'Alemanya del segle XVII, ara descriurem més detalladament aquest desenvolupament. Aquí es tracta d'una visió global, no dels periòdics individualment. La condició per a aquesta visió global és un registre de tots els periòdics que apareixen a Alemanya en aquesta època. Sortosament, ara ja disposem d'un tal registre. Else Bogel i Elger Blüthm el van elaborar com a fruit d'un treball que va durar anys. (2) Els dos primers volums del seu catàleg van ser publicats el 1971, i un volum complementari va seguir el 1985. Les recerques dels autors van aportar la documentació de més de dos-cents periòdics. En total, es

conserven més de seixanta mil números de periòdics del segle XVII en llengua alemanya.

Naturalment, aquest catàleg no documenta quants periòdics o quantes publicacions periòdiques efectivament van aparèixer al segle XVII. En algun cas, totes les publicacions poden haver-se perdut, i amb això la comprovació del títol ja no és possible. Però, en tot cas, també sabem, per fonts indirectes, que en alguns llocs hi havia periòdics dels quals ni el títol ni les publicacions són coneguts. Només es poden registrar i fitxar en un inventari, amb les seves característiques, els periòdics dels quals encara hi ha existències. En tot cas, les existències conservades són tan grans que se'n poden derivar hipòtesis àmpliament fundades sobre el desenvolupament de la premsa al segle XVII. D'acord amb els dos primers volums del catàleg de Bogel/Blühm, cent seixanta-dos periòdics i, d'acord amb el volum complementari, cent noranta nou periòdics, poden formar la base per a aquesta visió global. Per prevenir malentesos, hi hem d'insistir: les interpretacions que segueixen només es basen en l'existència conservada, és a dir, comprovable, dels periòdics d'aquests temps, i no en la quantitat total, que avui ja no és reconstruïble. Emperò la discrepància, malgrat totes les pèrdues i precisament a causa de les recerques durant anys dels editors i col.laboradors del catàleg, tampoc no sembla ser gaire gran.

A continuació en resumiré el desenvolupament en set punts:

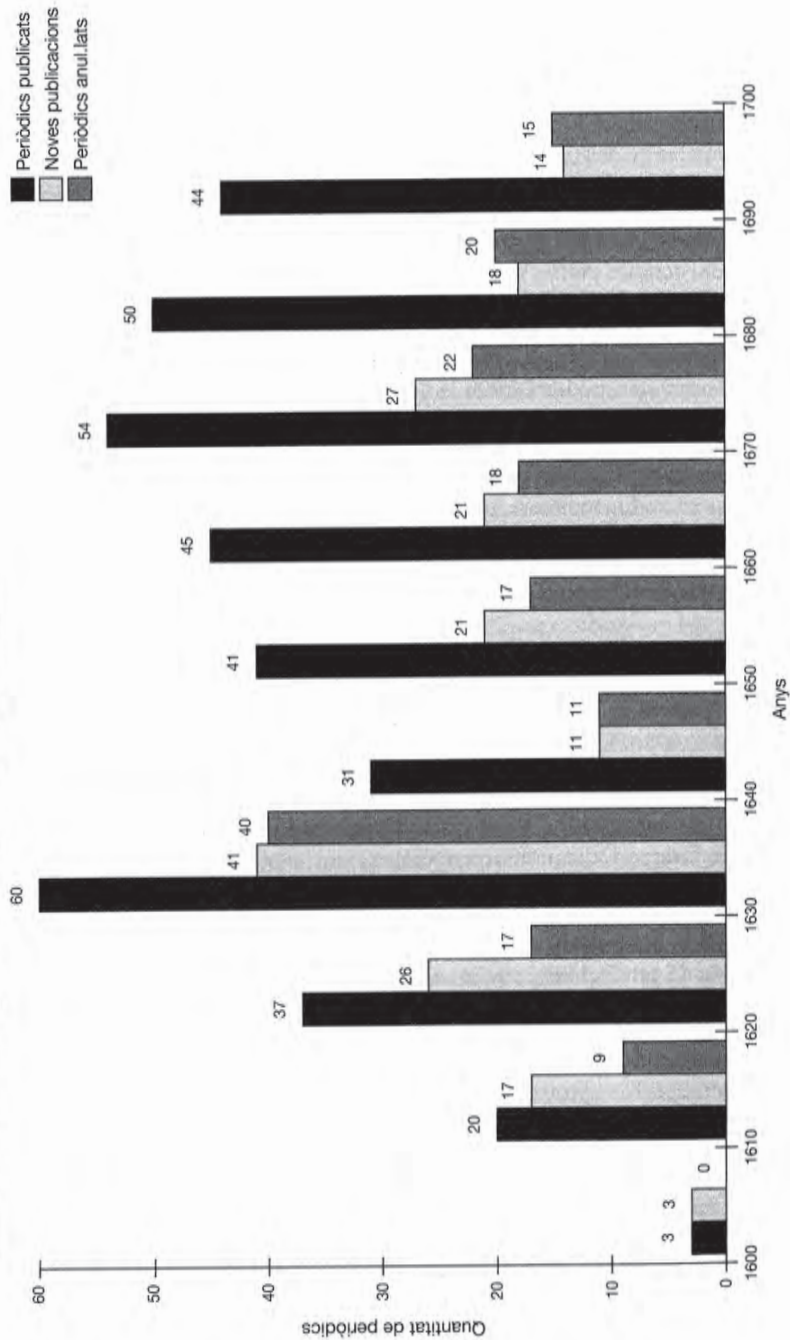
1. Expansió quantitativa i dinàmica de desenvolupament

Després de la publicació dels primers periòdics, aviat van seguir noves fundacions en d'altres llocs. Si fins al 1610 es poden documentar tres periòdics, a la segona dècada del s. XVII ja són vint; a la tercera, trenta-set, i entre 1630 i 1640 ja arriben a ser seixanta. (gràfic 1).

La quarta dècada, però, no va ser només la dècada amb la quantitat més elevada de periòdics nous (quaranta-un) sinó també aquella en què, òbviament, molts periòdics van deixar de publicar-se (gairebé tants com de nous, és a dir, quaranta). Almenys, l'absència de documentació així ho suggereix.

Quin és el motiu d'aquesta variació? Primer de tot hem de parlar d'una onada de fundacions creixent a la primera, segona, tercera i quarta dècada. Aquesta s'ha de veure amb els esdeveniments històrics al fons: des del 1618 va haver-hi la Guerra dels Trenta Anys, que només es va acabar el 1648 amb la conclusió de la pau (Tractat de Westfàlia). (3) Els conflictes entre els poders catòlics i protestants que tenien lloc al cor d'Alemanya van causar una gran necessitat d'informacions que era una autèntica fam de notícies. Contínuament es volia saber el que passava militarment i políticament, com anaven els assumptes bèl·lics i quins perills amenaçaven. Era aquesta demanda d'informacions la que els periòdics novament establerts dels anys vint i trenta es proposaven de servir. D'altra banda, la Guerra dels Trenta Anys va generar una gran misèria econòmica i social de la població alemanya. Tot i que la fam de notícies continuava, els mitjans per a produir periòdics i per pagar-los mancaven visiblement. El cercle de persones que encara es podien permetre un periòdic es veia més reduït. I això tenia repercussions a l'oferta, i no cal dir que sota les condicions bèl·liques els

Gràfic 1: Quantitat dels periòdics al segle XVII, segons dècades.

impressors devien tenir moltíssimes dificultats per fer funcionar la seva impremta.

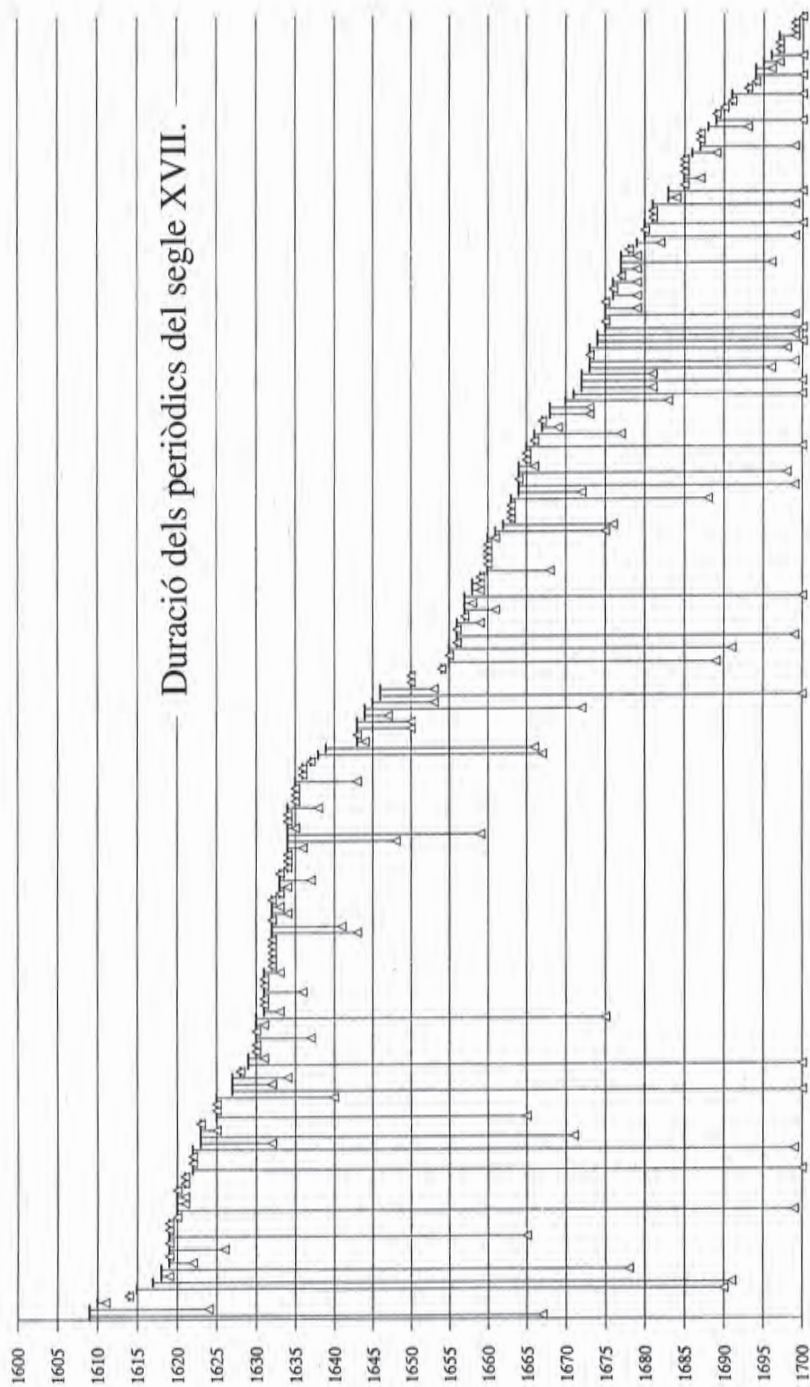
Constatem, doncs, que al segle XVII la premsa no es va desenvolupar compassadament a Alemanya. A mitjan segle la quantitat de periòdics va baixar. La caiguda de seixanta periòdics de la quarta dècada a quaranta-un a la cinquena és considerable. Però després d'aquest punt més baix, la quantitat de periòdics va tornar a augmentar, i, entre 1670 i 1680, 54 periòdics tornen a ser documentats. Durant les dues últimes dècades, la quantitat de periòdics va tornar a baixar, i al final hi havia un altre cop més suspensions que noves publicacions. En total, hi va haver dècades, durant les quals van aparèixer molts periòdics nous però també en van desaparèixer molts (1630-1640, 1670-1680), mentre que durant d'altres dècades (sobretot 1640-1650) a l'àmbit de la premsa es produïen moviments menys marcats.

2. *Expansió geogràfica i dispersió*

Les dues primeres publicacions periòdiques a Alemanya van aparèixer a Straßburg (Relation) i a Wolfenbüttel (Aviso). Pel que fa als llocs de publicació, aleshores van seguir periòdics a Frankfurt (1615 i s.), Berlín (1617 i s.), Hamburg (1618 i s.), Hildesheim (1619 i s.), Danzig (1619) i a Stuttgart (1619 i s.). Per tant, des d'un principi, el periòdic era un fenomen urbà, propi de les ciutats. Es produïa on hi havia les condicions per a la producció (impremta, trànsit de correus) i per a la recepció (públic de lectors). Frankfurt també va ser la ciutat on des del 1620 es publicaven dos periòdics al mateix lloc, és a dir, on es va produir una competència entre els periòdics (Frankfurter Postzeitung, Diarium Hebdomadale).

Al llarg del segle XVII es va multiplicar la quantitat de llocs on es publicaven els periòdics a Alemanya. Per a tota una sèrie de periòdics d'aquells temps, però, el lloc ja no pot ser identificat. Aquest és el cas de vuitanta-tres dels cent noranta-nou periòdics. A més, en alguns casos, els llocs de publicació són dubtosos. El mapa mostra, en cada cas registrat, els llocs identificables on els periòdics van aparèixer durant la primera meitat del segle (fins al 1650) i durant la segona (1651-1700).

En comparació, aquests mapes demostren l'augment de llocs de publicació de periòdics a l'Alemanya del segle XVII. Podem parlar, per tant, d'una dispersió creixent. La quantitat de llocs es va multiplicar i es va configurar una autèntica xarxa de periòdics que es va fer cada vegada més densa. Al costat de regions ben assortides de periòdics (p.e., la zona sud-oest a l'entorn del llac de Constança), també hi va haver encara regions més aviat extenses sense periòdics propis (p.e., la part nord-oest d'Alemanya). Malgrat això, hi trobem confirmada una certa descentralització. En la distribució de periòdics segons els llocs, s'hi reflecteix el ja citat particularisme alemany. Hem d'esmentar en aquest context encara, que en alguns d'aquests llocs al llarg del segle XVII ja s'hi publicava una quantitat més aviat gran de periòdics. A Hamburg van ser -suposadament- dotze; a Danzig, nou; a Leipzig, set; a Praga i a Zurích, cinc. En canvi, a Berlín, el centre del llavors electorat de Brandenburg, al segle XVII només es publicava un periòdic (sense títol, 1617-1691). A part de les circumstàncies polítiques (amb la rigorositat dels

controls de la premsa en cada cas) i les condicions econòmiques, el factor decisiu per a una bona part de periòdics va ser la situació geogràfica respecte a les línies de correus.

3. Duració, període de publicació

Els periòdics normalment es funden amb intenció de continuïtat. És precisament aquest fet que els diferencia d'impressos singulars, com ho són els llibres. Això, però, no vol dir pas que tinguin una duració il·limitada, tot i que en l'àmbit de la premsa hi ha fulls de llarga existència. És que la seva duració depèn de condicions i factors determinats: menys obligatòriament i independentment de la vida dels seus productors, ja que no en pocs casos, la vida dels periòdics supera la d'ells (també ja al segle XVII), almenys quan l'empresa editorial pot ser continuada com a empresa familiar o quan pot ser heretada. Molt més decisiva per a la duració d'un periòdic sembla ser la demanda pels lectors i el públic. Només quan a llarg termini n'hi ha prou per finançar el periòdic, aquest pot resistir econòmicament com a empresa. Aquí, però, la demanda i la rendibilitat no depenen només de les possibilitats individuals dels lectors, sinó també de la situació econòmica general. Això ja es mostra al segle XVII, però també més endavant, fins i tot després d'haver incorporat anuncis pagats com a font de recursos.

El gràfic 2 mostra la vida dels periòdics al segle XVII. Naturalment aquí també s'ha de fer qualsevol interpretació amb la reserva que -tal com he subratllat expressament- les hipòtesis només es poden sostenir en un inventari comprovable i conservat de periòdics. Però tampoc no s'ha de suposar que entre l'existència real i l'inventari de material conservat hi hagi una relació del tot arbitrària. Sota aquesta condició, i amb la precaució deguda, també es poden treure conclusions del gràfic 2.

D'una banda, al segle XVII, segons es veu, ja hi havia periòdics de llarga existència. Entre els primers, ja consten alguns que són documentables fins a la segona meitat, i fins i tot als anys noranta (p.e., *Frankfurter Postzeitung*, 1615-1690). De l'altra, hi havia múltiples periòdics que no van anar més enllà d'uns quants mesos, o pot ser d'unes setmanes. L'acumulació de periòdics de vida curta als anys trenta és considerable. Això s'ha de relacionar un altre cop amb la situació històrica ja esmentada. Tot i que durant la Guerra dels Trenta Anys, tal com ja hem vist, hi hagué una quantitat considerable de noves fundacions, de les quals poques van tenir durada. Sembla que la culpa és de les esmentades dificultats econòmiques i polítiques. A més, és precisament d'aquests periòdics de poca duració, dels quals sovint ignorem el lloc de publicació. Fora d'algunes excepcions, només a la segona meitat del segle s'hi afegixen nous periòdics que gaudiran d'una existència més llarga. Al capdavant, però, només quatre dels periòdics que van sorgir a la primera meitat de segle encara es poden documentar a la segona meitat. Això implica una fluctuació força gran en el mercat dels diaris a l'Alemanya del segle XVII.

**Eine gewisse vnnnd warhafftige
 Contrafactur Bartholomei Bartelsen von Riga
 auß Pifflandt / welcher keine Händt noch Armb / auch keine Knie am
 Leib hat/dargegen aber kan er mit seinen Füffen schreiben/ Fäden schneid
 den Tadel einfäden/im Brede spulen/ıc. seines Alters
 von drassig Jahren.**

Das sich Götter erbarne/
 Das ich nicht hab Hände
 oder Arme.
 Vnd mich also beheiffen muß
 Tha ich doch alles mit meinent Fuß.
 Darumb ihr Christen ewer lebenlang/
 Saget Götter von diese Wolcher danck.
 Dasi ihr habe einen geraden Leib/
 Wie manne ihr das ich meine Zeit

Vertrab / Das jagt dieß Contrafactur/
 Dienevyl mach Götter hat ohn Tactur.
 Also geschafften vnd doch gegeben/
 Alles zu thun mit meinent Füßen eben.
 Götter nahm nur Arms vnd Hände/
 Vnd machte mich an Füßen wider
 behende.
 Darmit ich mein Leben ande/
 Bis das ich mich zu Christen vrende.

Verdruckt zu Augspurg/bey Johann Ulrich Schöningk. 1619.

Un concepte incipient de diari modern: un full volander del 1619.
 Una informació, ben il·lustrada, sobre un cas de monstruositat:
 l'home sense braços que escriu amb els peus.

4. Manera i intervals de publicació

Històricament parlem de premsa diària quan uns impresos que informen sobre esdeveniments actuals i que en un principi són accessibles a tothom, com a mínim apareixen un cop per setmana. Com ja hem dit, aquest ritme setmanal al principi estava condicionat pel tràfic de correus, pels missatgers regulars. Aviso i Relation, els nostres més antics periòdics conservats de l'any 1609, van ser uns periòdics setmanals amb aquestes característiques, i essencialment també va ser el cas de les fundacions dels periòdics següents. Al primer terç del segle XVII només tres dels trenta-quatre periòdics documentats s'editaven més sovint que una vegada per setmana, és a dir, dues.

Al llarg del segle, la quantitat i part proporcional dels periòdics que només es publicaven un cop per setmana va baixar, mentre que sobretot la quantitat de periòdics que apareixien dues vegades per setmana va augmentar. Al principi va donar-se aquest cas a les ciutats on els correus passaven més sovint (Frankfurt, 1620; Colònia, 1625; Hamburg, 1630). Durant l'últim terç del segle, vint-i-vuit dels quaranta-cinc periòdics (és a dir, gairebé dos terços) ja es publicaven dos dies a la setmana. En canvi, molt pocs periòdics al segle XVII ja van ser publicats més de dues vegades per setmana.

Tot i així, l'any 1650 ja hi havia el primer periòdic que sortia sis vegades per setmana (és a dir cada dia laborable).(4) Aquí es pot parlar d'un diari en el sentit estricte. Es tracta de l'Einkommende Zeitungen, a Leipzig. Gradualment havia passat a ser una publicació més freqüent; va ser publicada quatre cops per setmana des del 1635, i, un any després, ja cinc vegades. La raó en va ser que Leipzig, segons es veu, era estació de diverses línies de correus, i que, per tant, es produïen les notícies que calien per a la producció diària d'un periòdic. Malgrat tot, l'Einkommende Zeitungen, al segle XVII, encara era una excepció. Primer només va aparèixer fins al 1652, i una publicació successora de 1660-1667, fins i tot set cops per setmana. L'increment de la freqüència de publicació, fonamentalment, és un signe d'un flux informatiu creixent, que s'introdueix a la societat per mitjà dels periòdics. Això, però, encara s'haurà de relativitzar per al segle XVII, per les raons següents.

5. Extensió

L'extensió dels periòdics alemanys del segle XVII varia entre una i setze pàgines, i al llarg de les dècades es poden constatar canvis d'extensió (quadre 1).

La major part dels periòdics del segle XVII s'editava amb una extensió de quatre o vuit pàgines. Al primer quart del segle, més de la meitat de les publicacions consten d'una extensió de vuit pàgines, i gairebé una quarta part, de quatre pàgines. Al segon i al tercer quart del segle, la proporció dels periòdics d'una extensió de quatre pàgines, en canvi, augmenta considerablement (fins a quatre cinques parts entre 1651 i 1675). Durant l'últim quart del segle, però, la quantitat dels periòdics d'una extensió de vuit

Quadre 1: Extensió de pàgines dels periòdics al segle XVII (segona meitat del segle)

	2-4 pàg.		4 pàg.		4-8 pàg.		4-16 pàg.		8 pàg.		8-12 pàg.		més de 8		Total
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
1600 - 1625	1	3,0	8	24,2	4	12,1	1	3,0	18	54,5	0	0,0	2	6,1	33
1626 - 1650	5	6,9	40	55,6	7	9,7	2	2,8	20	27,8	2	2,8	0	0,0	72
1651 - 1675	1	1,3	62	82,7	7	9,3	0	0,0	5	6,7	0	0,0	0	0,0	75
1676 - 1700	5	6,8	48	64,9	5	6,8	0	0,0	15	20,3	0	0,0	1	1,4	74

pàgines es torna a incrementar. Només per això realment va ser possible l'ampliació del reportatge periodístic. Abans, en canvi, quan es començaven a realitzar dues publicacions per setmana, sembla que els impressors van repartir l'extensió originària de vuit pàgines a dues edicions de només quatre pàgines. Aquí, però, també s'ha de tenir en compte el format dels periòdics. Quatre pàgines *in quarto* corresponien a vuit pàgines *in octavo*. Ja al segle XVII es va desenvolupar, per cert, una tècnica determinada amb la qual es podien produir ràpidament tiratges més elevats per raons d'actualitat. (5)

6. Contingut i presentació

Els periòdics del segle XVII a Alemanya aportaven essencialment notícies polítiques i militars. Al llarg de les dècades va canviar ben poc aquest predomini, com mostra l'exemple d'un periòdic d'Hamburg (quadre 2).

Hi quedava poc espai per a notícies d'altres temàtiques. Aquí i allà hi havia notícies econòmiques, dels àmbits jurídic, religiós o cultural. Fins i tot els assumptes sensacionals eren eclipsats pels reportatges político-militars. Tot i que les notícies "de societat" augmentaven, provenien majorment de la vida dels cercles que també estaven en primer pla en els reportatges sobre política i temes militars.

Una gran part del reportatge periodístic als periòdics alemanys del segle XVII era internacional, i aquesta proporció fins i tot va augmentar després del final de la Guerra dels Trenta Anys. A més de provenir de Praga, i més tard de Viena, la seu de l'emperador, les notícies arribaven de ciutats de comerç i capitals dels estats europeus, de Venècia i Roma, Anvers, l'Haia i Amsterdam, París i Londres, Brussel·les i Varsòvia, Madrid i Lisboa. En aquest sentit, la informació periodística era marcadament cosmopolita, i els assumptes locals o regionals encara no eren importants o, si més no, tenien un paper secundari. (6)

Era més fàcil que notícies de l'estranger passessin el llindar de la censura que no pas les interiors.

Els periòdics alemanys del segle XVII encara renunciaven a formes de presentació periodística. Tota una sèrie fins i tot ni tan sols disposa de capçaleres (a tot estirar una capçalera anual). Això indica que probablement

es comercialitzaven en subscripcions (anuals) fixes. Però al llarg del segle XVII apareixen capçaleres dissenyades gràficament, que evidentment també cercaven d'estimular la compra (p.e. el *Nordische Mercurius* a Hamburg). Les notícies mateixes s'enfilaven sense títols temàtics ni de bon tros amb grans titulars, sinó senzillament sota la indicació de lloc de la font i data. La quantitat de notícies encara estava tan limitada que els lectors podien assimilar-ho tot sense dificultats i encara no havien de triar.

Quadre 2: Contingut de la informació periodística a la *Wöchentliche Zeitung* (Hamburg).

	1622	1674
<i>Política</i>	90	78
<i>Economia</i>	2	2
<i>Dret</i>	1	3
<i>Assumptes Socials</i>	-	-
<i>Cultura</i>	x	x
<i>Religió</i>	3	2
<i>Societat</i>	3	12
<i>Notícies sensacionalistes</i>	1	3
<i>Suma</i>	100	100
<i>Quantitat de notícies</i>	434	399

Font: WILKE, Jürgen; *Tría de notícies i realitat de mitjans en quatre segles. Berlín, Nova York, 1.984, p.125*

7. Extensió i abast

Junt amb l'augment dels periòdics i la dispersió geogràfica, al segle XVII també van fer-se més grans l'extensió i l'abast d'aquest mitjà a Alemanya. El cercle de lectors i dels receptors es va eixamplar. Es pot especificar això d'alguna manera?

Per acostar-se a la resposta d'aquesta pregunta, cal disposar de diverses xifres.⁽⁷⁾ Primer s'han de donar dades sobre els tiratges dels periòdics. El primer tiratge que ens consta procedeix de l'any 1627: per al periòdic editat a Frankfurt per l'Oficial Imperial de Correus s'indiquen 450 exemplars. El 1680 el *Frankfurter Journal* tenia un tiratge de 1.500 exemplars, com també la *Wöchentliche Zeytung* d'Hamburg. En tot cas, semblen haver estat excepcions. Per al límit més baix per a la rendibilitat d'un periòdic se suposen 250 exemplars. "Vist globalment", conclou Martin Welke, "no sembla gaire equivocat de conjecturar la mitjana de tiratge dels primers periòdico-diaris alemanys a l'entorn de 350-400 exemplars."⁽⁸⁾ En comparació amb els tiratges

dels diaris d'avui dia, això encara era poc, però tot i així ja implicava una multiplicació considerable pel que fa als periòdics anteriors.

Si volem arribar a una aproximació del tiratge total de la premsa diària o abans, també hem de tenir en compte la quantitat de periòdics que existien en un moment donat. Al segon terç del segle XVII -segons el catàleg de Bogel/Blühm-, a Alemanya hi havia entre seixanta i setanta periòdics diferents. Si aquesta quantitat es multiplica per la mitjana del tiratge, és a dir, pels 350-400 exemplars, s'arriba a un tiratge total d'entre 20.000 i 30.000 exemplars per interval de publicació. Llevat de la Bíblia i la literatura religiosa, no hi ha cap altre imprès del segle XVII que tingui un tiratge comparable.

Finalment, hem de carregar en compte un altre fet. Per al segle XVII i després també per al XVIII, s'ha de suposar una quantitat de lectors per exemplar de periòdic molt més gran que avui. Actualment, a Alemanya cada exemplar de periòdic és aprofitat aproximadament per dos lectors i mig. Per al segle XVII, en canvi, podem partir d'una mitjana de deu lectors per exemplar. Abans la lectura de periòdics encara no era un acte tan individual com avui.

Les administracions, les universitats, les escoles i els monestirs no només estaven subscrits als periòdics, sinó que allà hi havia moltes persones que els llegien. Els ciutadans també ja començaven a organitzar conjuntament la recepció de periòdics. La gent s'agrupava en societats de lectors. La primera a Alemanya està documentada del 1614 al 1624. (9) Es tractava d'un grup de persones que encarregaven junts un periòdic i que se'l passaven de casa en casa, fet que amb un interval de publicació setmanal encara era possible sense cap dificultat. L'avantatge per als membres d'un tal cercle consistia a haver de pagar menys (o poder rebre més periòdics) que no pas si haguessin actuat individualment. A més, és important que molt al principi llegien els periòdics, els que en sabien, en veu alta per als altres, per exemple a les tavernes. Per aquest fet es pot dir que s'aprofitaven molt.

La suma de tots aquests factors feia que un exemplar de periòdic fos llegit per molts més lectors que avui dia. Si multipliquem el tiratge total aproximat per la mitjana de lectors per exemplar resulta que al segon terç del segle XVII a Alemanya els periòdics ja arribaven a un nombre de lectors comprès entre els 200.000 i els 300.000. Referit a la població total d'aquest temps a Alemanya -se suposa que era de 15 milions a 16 milions d'habitants-, tot i que això no deixa de ser només una fracció, ja hi havia un cercle considerable de persones competents de la vida política, econòmica i cultural d'Alemanya que era informat regularment per mitjà dels periòdics. És clar que aquestes informacions sovint eren superficials i que no s'explicava la realitat que havia al darrera dels fets, però els que llegien el periòdic al segle XVII a Alemanya ja es podien fer una idea instruïda sobre els esdeveniments polítics a Europa. I la gent segurament no en pensava o parlava pas menys que avui. Així, la premsa diària va començar a tenir efectes com a factor de la vida moderna, uns efectes que havien de continuar augmentant i fer-se irreversibles.

NOTES

(1) **DALLMEIER, Martin.** "Die Funktion der Reichspost für den Hof und die Öffentlichkeit" *Daphnis*, 11 (1982), p. 399-431. "Die kaiserliche Reichspost zwischen Zeitungsvertrieb und Zensur im 18. Jahrhundert". Dins: "Presse und Geschichte II. Neue Beiträge zur historischen Kommunikationsforschung". Munic, et.al., 1987, p. 235-258.

(2) **BOGEL, Else. BLÜHM, Elger.** (Edit) "Die deutschen Zeitungen des 17. Jahrhunderts. Ein Bestandsverzeichnis mit historischen und bibliographischen Angaben". 2 vol. Bremen, 1971. Nachtragsband III bearb. von Elger Blühm, Brigitte Kolster, Helga Levin. Munic, Nova York, Londres, París, 1985.

(3) **RYSTAD, Göran.** "Kriegsnachrichten und Propaganda während des Dreißigjährigen Krieges". Lund, 1960.

(4) **HAUFF, Else.** Die "Einkommenden Zeitungen" von 1650. Ein Beitrag zur Geschichte der Tageszeitung. Dins: *Gazette*, 9 (1963), p.227-235.

(5) **WELKE, Martin.** "Rußland in der deutschen Publizistik des 17. Jahrhunderts (1613-1689)". Dins "Forschungen zur osteuropäischen Geschichte." 23 (1976), p. 105-276. Aquí. p. 144.

(6) **WILKE, Jürgen.** "Nachrichtenauswahl und Medienrealität in vier Jahrhunderten. Eine Modellstudie zur Verbindung von historischer und empirischer Publizistikwissenschaft". Berlín, Nova York, 1984, 147 s. Per a més informació, vegeu **Paul Ries**, "The Anatomy of a Seventeenth-Century Newspaper" dins: *Daphnis*, 6 (1977), p. 172-232. **Paul Ries**, "Der Inhalt der Wochenzeitungen von 1609 im Computer", dins *Presse und Kommunikationsforschung*. Munic et.al. 1987, p. 113-125.

(7) Vegeu **WELKE, Martin.** Op. cit., p. 154 i s.

(8) *Ibid.* p. 160.

(9) **JENTSCH, Irene.** "Zur Geschichte des Zeitungslesens in Deutschland am Ende des 18. Jahrhunderts". Leipzig, 1937.